

Visie agrarische sector gemeente Bernheze

***Samen werken aan de transitie van
de agrarische sector in Bernheze***

ZLTO Afdeling Bernheze 2022

Inhoud

1. Inleiding	3
1.1 Landbouwstructuur Bernheze	3
1.2 Trends en ontwikkelingen	6
2. Ondernemers in Bernheze	7
2.1 De ontwikkelende ondernemer	8
2.2 De veranderende ondernemer	8
2.3 De stoppende ondernemer	9
3. Visie per thema	10
3.1 Ruimtelijke ordening	10
3.2 Natuur	12
3.3 Bodem en water	14
3.4 Energie	15
4 Arbeid, personeel en huisvesting	17

1. Inleiding

Voor u ligt de landbouwvisie 2022 – 2030 van de ZLTO-afdeling Bernheze. De ZLTO afdeling schetst in deze landbouwvisie de ontwikkelingen voor de komende 10 jaar en wil hiermee input leveren voor de gemeentelijke omgevingsvisie voor het landelijk gebied. De landbouwvisie gaat in op de te verwachte (toekomstige) ontwikkelingen, hoe wij daar als ondernemers mee om gaan en wat nodig is voor het bedrijf van de toekomst. Denk hierbij aan een flexibel bouwblok (bouwblok op maat), samenvoeging van vrijkomende locaties, behoud goede landbouwstructuur en vele andere ontwikkelingen.

De afgelopen jaren zijn verschillende onderwerpen de gemeenteraad gepasseerd die van invloed zijn op het agrarisch ondernemerschap. Denk hierbij aan teelt ondersteunende voorzieningen, huisvesting arbeidsmigranten, maar ook de verduurzaming van de pacht en de energietransitie. Allerlei onderwerpen die een zienswijze vanuit de gemeente vroegen, maar waarin het overleg met de ondernemers en belanghebbende binnen de gemeente van groot belang zijn geweest. Door het goede en intensieve contact vanuit de ZLTO, en overige ondernemers, met de gemeente, is toegewerkt naar een haalbaar, houdbaar en betaalbaar beleid. Met dit document hopen wij de gemeente hierin een handreiking te doen en gelijktijdig uit te nodigen deze samenwerking in de toekomst te behouden en waar mogelijk zelfs uit te breiden.

Ook hecht ZLTO Bernheze veel waarde aan de samenwerking met ander partijen en organisaties in het buitengebied. Denk hierbij aan de andere partners binnen het partneroverleg, maar ook ketenpartners zoals natuurorganisaties, het onderwijs en het waterschap. Graag betrekken wij deze partners waar mogelijk om gezamenlijk met de gemeente in goed overleg tot de juiste keuzes en denkrichtingen te komen.

1.1 Landbouwstructuur Bernheze

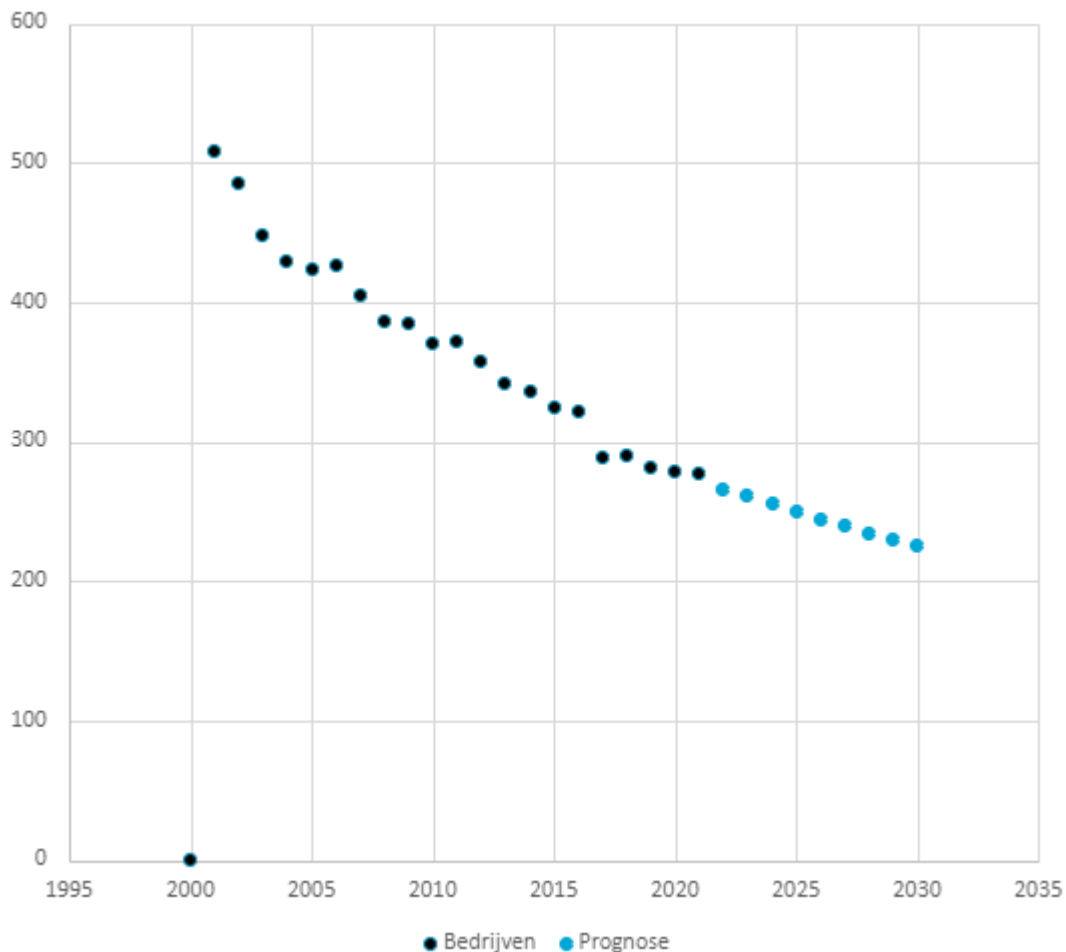
Bernheze is van oudsher een plattelandsgemeente in het Noordoosten van Brabant waarin naast landbouwgebieden, natuur- en bosgebieden en water domineren. Stikstofgevoelige natuurgebieden liggen op grotere afstand zodat Bernheze een interessante gemeente is gebleken voor de landbouw. Dit uit zich dan ook in een goed ondernemerslandschap met allerlei verschillende sectoren, maar ook een diversiteit aan ondernemers. Van innovatief en onderscheidend tot duurzaam en meerwaarde creërend, agrarisch Bernheze is hiermee onderscheidend en vooruitstrevend.

De totale oppervlakte van de gemeente Bernheze beslaat circa 9.000 hectare en bestaat het grote deel uit buitengebied. Van dit buitengebied bestaat ruim de helft uit landbouwgrond. In 2010 was dit overigens nog circa tweederde van het oppervlak. Het areaal landbouwgrond is de afgelopen 20 jaar dan ook met circa 20% afgenomen.

Naast de rundveehouderij is de intensieve veehouderij met vooral varkens en pluimvee goed vertegenwoordigd in Bernheze. De laatste jaren heeft de vollegrondstuinbouw en fruitteelt een flinke ontwikkeling doorgemaakt. Ondernemers van buiten de gemeente hebben tuinbouwbedrijven gevestigd op beëindigde melkveehouderijbedrijven. Dit is goed maar het brengt ook uitdagingen met zich mee op het vlak van arbeidsmigranten, duurzaam bodemgebruik en water. Maar ook heeft de multifunctionele landbouw een vaste waarde verkregen in de groene gemeente Bernheze.

Door al deze verandering wordt de grondhonger steeds groter. Maar ook doordat er goede landbouwgrond uit landbouwkundig gebruik is genomen voor bijvoorbeeld de ontwikkeling van natuurgebied de Maashorst, is er duidelijk meer vraag naar grond. Dit staat dan ook haaks op de doelstellingen die binnen de melkveehouderij gesteld worden ten aanzien van extensivering, grondgebondenheid en natuur inclusieve landbouw.

In lijn met de landelijke ontwikkeling is het aantal agrarische bedrijven in de gemeente Bernheze bijna gehalveerd ten opzichte van 2000 (zie figuur 1). Deze trend zet zich voort door gebrek aan bedrijfsopvolging. Onvoldoende toekomstperspectief en opeenstapeling van wetgeving zijn hier belangrijke oorzaken van.

Figuur 1: Verloop en prognose aantal landbouwbedrijven Bernheze

Met een krimpende agrarische sector in het vooruitzicht, is het belangrijk op de merken dat de agrarische sector een grote invloed heeft op de gehele gemeente. Een op de drie bedrijven in Bernheze is namelijk verbonden met de agrofoodsector, waarmee veel werkgelegenheid gemoed gaat. Denk hierbij aan allerlei bedrijvigheid als bouw en installatie, de financiële sector, de verwerkende sector, maar ook transporteurs, dierenartsen en adviseurs.

1.2 Trends en ontwikkelingen

Voor de komende 10 jaar zijn de volgende trends en ontwikkelingen van invloed op de ondernemers en het landschap binnen agrarisch Bernheze;

- Afname van het aantal agrarische bedrijven, in sommige sectoren met 50%
- Het aantal hectares van het landbouwareaal neemt verder af.
- Maatschappelijke en politieke sturing op het grondgebruik (Brabant Visie 2050)
- De energietransitie
- Aankomende wetgeving zoals het Stikstofbeleid, vernieuwing GLB, 7^e actieprogramma met addendum, "Farm to fork" strategie, Beleidskader 2030 provincie Noord-Brabant, en de gebiedsgerichte aanpak Aa-dal Noord.
- Splitsing in het ondernemerslandschap

Nu er een goed algemeen beeld gevormd is van het agrarisch ondernemerslandschap binnen de gemeente Bernheze, zal er eerst ingegaan worden op de splitsing in van het ondernemerslandschap die in de nabije jaren te voorzien is. Na het omschrijven van deze ondernemerstypes, zal verder ingegaan worden op specifieke thema's die de komende 10 jaar een belangrijke rol gaan innemen binnen de agrarische sector, zoals ruimtelijke ordening, bodem en water, arbeid, personeel, werkgelegenheid en energie.

2. Ondernemers in Bernheze

De uitdagingen binnen de agrarische sector zijn groot. ZLTO afdeling Bernheze ziet het vergroten en professionaliseren van het ondernemerschap als een aandachtspunt voor de toekomst. Naast ondernemerschap moet er ook aandacht zijn voor de vaak zware en emotionele beslissingen die ondernemers moeten nemen. Ondernemers worden door steeds zwaarder wordende (milieu)regelgeving gedwongen om flinke investeringen te doen. Anderen besluiten hun hele bedrijfsvoering drastisch te wijzigen. Voor een aantal ondernemers is regelgeving, financiële haalbaarheid en/of het gebrek aan bedrijfsopvolging een motivatie om te stoppen. Dit zijn zeer ingrijpende keuzes die de ondernemer en zijn gezin persoonlijk raken.

Meedenkende overheidsinstanties zijn bij het maken van de juiste keuzes zeer belangrijk. De gemeente kan helpen door duidelijke afspraken te maken met ondernemers, procedures zo kort mogelijk te houden en te zorgen dat de ondernemer nieuwe kansen kan benutten. Bij het ontwikkelen van nieuwe kansen voor ondernemers is het belangrijk dat de gemeente denkt in mogelijkheden en niet in beperkingen: het "ja mits" principe.

Binnen de agrarische sector in Bernheze zijn drie type ondernemers met verschillende ontwikkelingsscenario's te onderscheiden:

1. De ontwikkelde ondernemer
2. De veranderende ondernemer
3. De stoppende ondernemer

Elk scenario heeft een passend, uitvoerbaar en financieel haalbaar te ontwikkelen beleid nodig. De ZLTO afdeling Bernheze wil graag in gesprek blijven om bepaalde ontwikkelingen in het buitengebied te bespreken en samen te zoek naar passende oplossingen.

2.1 De ontwikkelende ondernemer

Deze ondernemer ziet het als uitdaging om het bedrijf te laten voldoen aan productie wensen van afnemers en maatschappij. Dit binnen de financiële mogelijkheden en met behoud van een goed rendement.

- Wil graag zelf bepalen in welk tempo en welke omvang hij wil groeien. Daarbij zal hij altijd met innovaties werken aan duurzaamheid en milieuvriendelijk ondernemen.
- Draagt bij aan een vitaal en leefbaar buitengebied
- Heeft met zijn bedrijf direct en indirect een positieve invloed op de lokale economie en werkgelegenheid
- Als deze ondernemer in de begrenzing van extensivering gevestigd is, heeft hij dezelfde ontwikkelingsmogelijkheden nodig als ondernemers die daarbuiten zijn gevestigd (waarbij randvoorwaarden gesteld zouden kunnen worden dat de totale belasting vanuit deze zonering niet toeneemt).
- Om met de benodigde innovaties, zoals alternatieve houderij systemen, mestbewerking etc aan de slag te kunnen, is een flexibel en individueel passend vergunningstelsel noodzakelijk (maatwerk op bedrijfsniveau).

2.2 De veranderende ondernemer

Deze ondernemer kan of wil niet mee in de voortgaande (beleidsmatige)ontwikkelingen. Hij wil zijn ondernemerschap toepassen door naast of als vervanger van zijn oorspronkelijke agrarische tak, een rendabele andere exploitatie op te richten, om zo een goed inkomen te kunnen behouden. Ook vallen de ondernemers die om willen schakelen naar biologisch, natuur-inclusief of een andere niche hieronder.

- Wil ruimte krijgen om deze alternatieve plannen van idee naar uitvoering te brengen.
- Draagt bij aan een vitaal en leefbaar buitengebied
- Heeft direct en indirect een positieve invloed op de lokale economie en werkgelegenheid
- Heeft vooral behoefte aan het verkrijgen van ontwikkelruimte voor deze initiatieven en eenvoudige, korte vergunningsprocedures.
- Voor deze ondernemer is een goed passend, flexibel ruimtelijk beleid noodzakelijk om zowel financieel als ruimtelijk op een acceptabele manier zijn ondernemerschap verder en/of anders te kunnen ontplooiën. Het denken in 'ja, mits' is hierin een pre.

2.3 De stoppende ondernemer

Het bedrijf zal op termijn beëindigd worden vanwege te weinig financieel rendement, het ontbreken van een opvolger, beperkingen door omgevingsfactoren en/of regelgeving. Deze ondernemer wil doorgaan met zijn huidige bedrijfsvoering, zonder verplicht te worden grote investeringen te doen, omdat deze voor hem niet financieel haalbaar of wenselijk zijn.

Op die manier kan hij zelf het juiste moment kiezen om zijn bedrijfsvoering te staken. Wordt hij verplicht om investeringen te doen, dan zal dit een versnelde bedrijfsbeëindiging in de hand werken, met alle emotionele en financiële consequenties van dien.

- Deze locaties hebben de grootste kans op verpaupering als er geen goede alternatieve mogelijkheden ontwikkeld kunnen worden.
- Voor deze ondernemer is een goede passend en flexibel ruimtelijk beleid (VAB) noodzakelijk om zowel financieel als emotioneel op een acceptabele manier hun onderneming te beëindigen.

3. Visie per thema

De visie is opgesteld voor de komende 5 - 10 jaar. Gekozen is om in te zomen op een aantal specifieke thema's. Deze zijn:

- Ruimtelijke Ordening
- Natuur
- Bodem & Water
- Energie

3.1 Ruimtelijke ordening

Ondernemend en leefbaar buitengebied

Goed ondernemerschap helpt ons te bewegen in een veranderende wereld. De daardoor toenemende diversiteit in het buitengebied benutten we daarbij als kracht. Het platteland is immers hip, er wordt volop gewandeld en gefietst in ons buitengebied en een deel van de burgers heeft interesse in het kopen van producten rechtstreeks bij boer/tuinder.

De toenemende vermenging van functies kan ook voor spanningen zorgen. Ditzelfde geldt bij meer burgerbewoning in het buitengebied, waarbij meer tegengestelde belangen kunnen ontstaan. Agrarische ondernemers zoeken immers ook ruimte voor ondernemerschap en toepassingen van agrarische innovaties zoals nieuwe stalsystemen, teelt ondersteunende voorzieningen of mestverwerking. Optimale digitale ontsluiting van het buitengebied is daarvoor overigens een voorwaarde.

De gemeente Bernheze bestaat uit meerdere kernen, variërend van klein tot groot. De leefbaarheid van de dorpen is een aandachtspunt. De agrarische sector kan hier een positieve bijdrage in leveren. Denk hierbij vooral aan de werkgelegenheid die de agrarische sector met zich mee brengt, maar ook door bijvoorbeeld de transitie in de landbouw. Naast schaalvergroting zien we dat boeren ook steeds meer verbreden. Bedrijven binnen Bernheze spelen al in op de maatschappelijke behoefte, denk aan zorgboerderijen, boerderijwinkels en agrarische kinderopvang. Maar ook biologisch of natuur inclusief boeren komt hierin voor.

Ondanks de terugloop van het aantal agrarische bedrijven is er in aansluiting op de in hoofdstuk 1 geschetste ontwikkelingen, ook behoefte aan groei. Dit is niet altijd groei in bedrijfsomvang, maar zeker ook groei om blijvend te kunnen voldoen aan verwachtingen die maatschappij, milieu, voedselveiligheid en voedselzekerheid van ons vraagt. De gemeente Bernheze kan bij uitstek ruimte bieden aan de landbouw, aangezien stikstofgevoelige natuurgebieden op grotere afstand gelegen zijn en het buitengebied uitermate geschikt is voor agrarische activiteiten.

Er staat nog veel meer te gebeuren in het buitengebied. Meer dan we altijd vooraf kunnen bedenken. Een werkbare regelgeving is gewenst voor een sector die continu in ontwikkeling is. Maatwerk op locatie niveau en denken in kansen. Daarbij is het positief dat gemeentebestuur en ambtenaren regelmatig al benoemen ruimer te willen denken en vergunnen dan hetgeen alleen binnen de kaders mogelijk is. Verder is de omgevingswet een mooie gedachtegang, maar er is nog veel verandering nodig in het huidige werken van het gemeentelijke systeem om de ruimte die de omgevingswet biedt, goed te benutten.

Door het afnemend aantal ondernemers komen sloop van overtollige bedrijfsgebouwen en herbestemming vraagstukken aan de orde. Zowel voor varkenshouderij als voor de melkveehouderij. Streven van de provincie Noord-Brabant is erop gericht dat het toevoegen van bebouwing op de ene plek, afbraak op een andere plek vereist (ruimte voor ruimte, staldering, regelingen rondom sloop m²). Een gelijk speelveld, stimulans om ondernemers meer vrijwillige keuzes te laten maken en een verdeling van kosten. Dit zou de gemeente ook toe kunnen passen bij andere sectoren, zoals kantoorgebouwen en winkelpanden. Mogelijk kan er zelfs een koppeling gemaakt worden aan de bouw van huizen, terug denkend aan de ruimte voor ruimte regeling.

Ambities en voorstellen ondernemend en leefbaar buitengebied:

- ***Perspectief voor de landbouw:*** Een ruimtelijk beleid voor het buitengebied met op de eerste plaats voldoende perspectief voor landbouw. Biedt ruimte voor innovatie. Werk hiertoe met doelvoorschriften en niet met middelenvoorschriften. Agrarische bedrijven moeten zich op verschillende manieren en naar eigen inzicht kunnen ontwikkelen. Daarbij blijft er dus altijd ruimte voor niet te voorziene ontwikkelingen. Daarvoor dient de nodige ruimte te worden gegeven en zijn de provinciale normen als kader aan te houden. Tevens is er ook aandacht voor het wegnemen van mogelijke drempels voor beëindiging van landbouwactiviteiten.
- ***Flexibel bouwblok:*** Flexibiliteit om gebouwen verder uit elkaar te kunnen plaatsen door in het omgevingsplan bijvoorbeeld uit te gaan van maximum aan bebouwd oppervlakte in plaats van maximum bouwblok. Dit voorkomt bijvoorbeeld overslag bij stalbranden.
- ***Slimme technische oplossingen:*** Stimuleer slimme en technische oplossingen, die functies combineren zoals zonnepanelen boven teelt ondersteunende voorzieningen (TOV) en op daken, maar ook sub irrigatie (wateraanvoer in combinatie met peil gestuurde drainage).
- ***Sloopregeling:*** Als agrarische gebouwen niet meer kunnen worden benut dan breken we ze af. Dit dient wel gemakkelijk en betaalbaar te zijn. We onderzoeken met andere partijen in de keten naar het vergroten van de kansen hiervoor.

3.2 Natuur

De boeren en tuinders beheren een groot oppervlak van het landschap in Bernheze. Met ons handelen hebben we effect op de bodem, de omgeving, biodiversiteit en het landschap. Wij nemen onze verantwoordelijkheid bij de aanpak van het klimaatprobleem. De land- en tuinbouw denkt en doet in circulaire kringlopen. We leveren met praktische oplossingen onze bijdrage aan een gezonde bodem, omgeving en klimaat.

De afgelopen jaren hebben we periodes van extreme droogte en extreme neerslag gekend. Wij kunnen een belangrijke rol spelen om de gevolgen van klimaatverandering op te vangen door bijvoorbeeld water langer vast te houden op onze zandgronden. Al licht vooral de uitdaging bij het vasthouden van water vanuit de kernen.

Naast het produceren van veilig voedsel beheert 'de agrarische ondernemer van de toekomst' het landschap. Boeren zijn experts in de groene ruimte en zij beheren dan ook een groot deel van het landschap van Bernheze, ook dit landschap is onderdeel van de natuur. Basis daarbij is wel een economisch verdienmodel. Instandhouding van het huidige areaal goede landbouwgrond voor primaire productie is nodig om economisch verdienmodel van ondernemers te behouden en op deze manier kunnen zij hun werkzaamheden blijven uitvoeren.

Een redelijke vergoeding voor de geleverde inspanning is dan wel van belang om ook in de toekomst zeker te zijn van een goed en duurzaam agrarisch natuurbeheer. Deze zogenoemde ecosysteemdiensten vragen vooral iets van de overheid en semi-overheden maar ook van andere terrein beherende organisaties. Iedereen heeft het er over dat de landbouw moet veranderen maar het ontwikkelen van deze betaalde diensten is vooral iets van buiten de landbouwsector. Wel denken wij graag mee bij de ontwikkelingen daarvan. Kijkend naar de maatschappelijke kosten die gemoeid zijn voor het beheren van natuurgebieden, is het onvermijdelijk dat de landbouw deze beheerstaken over gaat nemen. Bij de ontwikkeling van natuur is het dan ook een pre om te kijken of deze niet in eigendom, en dus in beheer, van de boer in kwestie kan blijven.

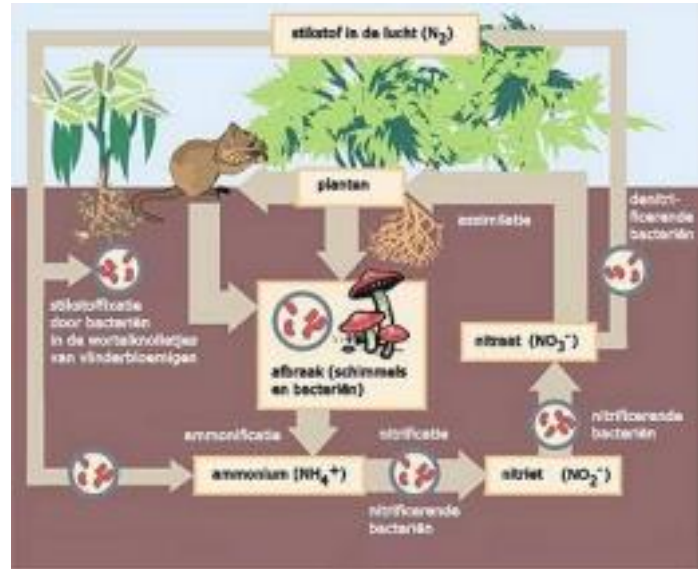
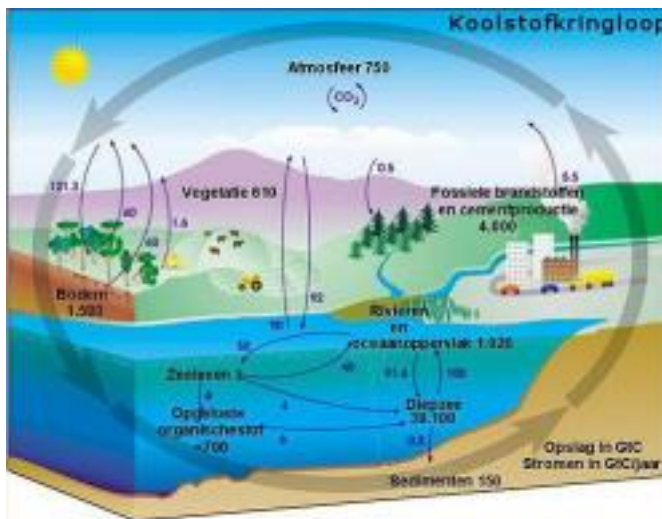
Ambities en voorstellen natuur

- Een aantal agrarische ondernemers staat open voor natuur inclusieve landbouw met behoud van minimaal het huidige landbouwareaal of uitbreiding van het areaal door passend landbouwgebruik toe te laten op als natuur aangewezen gronden;
- Natuurbeherende organisaties en de gemeente laten het beheer van de natuurgebied deels of samen uitvoeren met de boeren en tuinders waar de beschikbare gelden tegenover staan. Elke m² bos en natuur, buiten de reeds bestaande afspraken, is boerenbos en boerennatuur, met een verdienmodel;
- Nieuw te ontwikkelen natuur op agrarische grond, blijft eigendom van de boer in kwestie. Een boer is zelf immers natuurbeheerder van beroep;
- De gemeente Bernheze is stimulerend om deze partijen mee te laten bewegen om gezamenlijke doelen te bereiken;
- In 2030 kent Bernheze een systeem van aan de landbouwondernemer betaalde ecosysteemdiensten waaronder CO2 boeren en agrarisch natuurbeheer, waardoor een duurzaam beheer van het landelijk gebied mogelijk wordt vanuit een economisch verdienmodel voor de boer en tuinder.

3.3 Bodem en water

De bodem is voor veel landbouwondernemers letterlijk van levensbelang. Vanuit economie is de bodem een waardevol en duurzaam productiemiddel. Vanuit de veilige voedselproductie gezien is een gezonde, vitale en duurzame omgang met bodem van belang en dus vanzelfsprekend. De bodem kan ook een belangrijke rol spelen in het behalen van klimaatdoelstellingen.

Verhoging van het organische stofgehalte zorgt voor een betere CO₂ vastlegging. Verhoging van organisch stofgehalte van de bodem verhoogt ook het waterbergend én het waterleverend vermogen. Daarnaast levert het een positief effect op voor de kringlopen in en rondom de bodem. Dit alles tezamen spreekt met van de 'bodemwaarde'

Water

Toenemende verstedelijking van onze leefomgeving maakt dat er qua waterbergend vermogen van het buitengebied meer gevraagd gaat worden terwijl deze al een heel stuk aan hun max zitten. Dit kan de landbouw dus niet alleen. Wij als ZLTO afdeling Bernheze vragen aan alle andere bedrijven maar ook maatschappelijke organisaties in Bernheze om hierin hun verantwoordelijkheid te pakken. De gemeente kan hierin ook een rol vervullen; denk aan regenton acties, stoep eruit planten erin, afkoppeling hemelwater. Kortom, water vasthouden aan de bron.

Bij perioden van veel neerslag zal de landbouw vanuit de maatschappelijke verantwoordelijkheid toestaan om veel water in hun productie gebied toe te laten. Ook natuur- en andere terrein beherende organisaties zullen hiertoe stappen dienen te zetten en hun commitment hierover uit te spreken. Ons inziens mag ook de natuur indien nodig natte voeten krijgen. Overlast en gevolgen van vervuiling in het buitengebied door inwerking tredende riool overstorten dient gecompenseerd te worden.

Voorkomen is echter beter dan genezen. Wij zien dat verstedelijking van de kernen ontmoedigd zou moeten worden door zoveel mogelijk openbaar groen, grastegels en bijvoorbeeld kruidenrijke en insectenvriendelijke berm en dergelijke, binnen het stedelijk gebied toe te passen en te stimuleren.

Ambities en voorstellen bodem en water:

- Onze landbouwers zijn de basis van een gezonde vitale bodem;
- Het stimuleren van het toedienen van geschikte organische stof aan de bodem om de bodemwaarde te verhogen;
- De landbouw neemt haar rol door bodemwaarde te stimuleren via bemesting op productiewaarde, toepassing van groenbemesters en gewasrotatie;
- Maatschappij én landbouw werken samen om organische reststromen op eigen bodem terug te brengen (compost, bokashi, snoeihout, bladafval, behandeld GFT) om bodemwaarde te verhogen;
- Door juiste toepassingen en inzet van de juiste middelen wordt de bodem meer en meer een buffer voor wateroverschotten & tekorten en opslagmedium voor CO₂ om maatschappelijke vraagstukken op te lossen.
- In de toekomst zullen de landbouw én maatschappij samen naar doelen moeten gaan werken, waarbij de prijs voor de boerenoplossingen betaald gaat worden door de maatschappij. De gemeente speelt een rol om de maatschappij richting te geven om duurzaam grondgebruik en aandacht voor biodiversiteit te belonen.

3.4 Energie

Er is Europees gekozen om naar een andere wijzen van energieproductie te gaan voor de vermindering van fossiele brandstoffen. Er wordt stevig ingezet op drie alternatieven, waarbij zonne-energie en windenergie de boventoon voeren, gevolgd door biomassa verbranding. Daarnaast wordt in Nederland mestverwerking als mogelijke vierde alternatief genoemd. Alle vier gestimuleerd door SDE subsidies vanuit de landelijke overheid.

De gemeente Bernheze wil in 2050 energieneutraal zijn. Hiervoor is samen met de woningcorporaties BrabantWonen, JOOST en Mooiland en het waterschap AA en Maas het Duurzaamheidsakkoord 2022-2026 getekend. Daarnaast wordt er overkoepelend binnen de RES samen met andere gemeenten gekeken naar passende oplossingen.

In de realisatie van energieopwekking om de doelstellingen van de regionale energiestrategie te bereiken, kan de agrarische sector van betekenis zijn als het niet ruimte verslindend is. Wij zijn van mening dat naast het gebruik van onze daken voor zonnepanelen, mestvergisting als duurzame energiebron gezien dient te worden. Vergisten betekent dat de aanwezige gassen zoals Co₂ en methaan niet vervluchtigen maar wordt omgezet in óf groen gas óf elektriciteit. Onze coöperatie Duurzaam Landleven is een pionier op dit vlak en laat zien dat

mestvergisting in de praktijk goed functioneert én een toevoeging biedt voor de aangesloten leden. Zij kunnen via Duurzaam Landleven hun mestafzet op een duurzame manier organiseren. De gemeente Bernheze dient zich in de RES Noord-Oost Brabant hard te maken om mestvergisting als alternatief naast zon en wind op te nemen. Mede hierdoor wordt het voor de gemeente mogelijk om op een passende manier te voldoen aan de gestelde doelstellingen.

Veel van onze leden met grote dakoppervlakten hebben hun daken reeds voorzien van zonnepanelen. En zijn daarmee vaak netto energie producerend. Wij zijn absoluut geen voorstander van zonnenvelden op landbouwkundig goed bruikbare gronden. Een dringend advies is dan ook om de zonneladder te gebruiken. Start eerst met onbenutte daken te gebruiken, daarna maatschappelijke terreinen (overdekte parkeervelden, geluidsschermen), daarna natuurterreinen en daarna pas landbouwkundig niet bruikbare gronden. Gecombineerd gebruik van ruimte door het plaatsen van zonnepanelen in combinatie met tuinbouw waardoor géén extra grondoppervlakte benodigd is om zonne-energie op te wekken dient verder te worden onderzocht als mogelijke kans.

Wij zien plek voor windmolens, daar waar er ruimte is. Bijvoorbeeld de mogelijkheid van windmolens nabij infra, zoals langs de N279 zou verder onderzocht kunnen worden. Draagvlak met een sociaal karakter is hiervoor echter wel nodig. Een lokale aanpak met burgerparticipatie geniet onze voorkeur omdat dit meer betekenisvol zal zijn zowel in het gebied als voor de omgeving. Daarbij is het een must dat de ondernemers zelf kunnen investeren in deze windmolens en dit niet geschiet door grote (buitenlandse) investeringsmaatschappijen. Groene stroom vanuit een groen gebied daar zouden we met z'n allen trots op kunnen zijn!

Wij zien dat door de keuzes die op landelijk niveau gemaakt worden kansrijke initiatieven én alternatieven voor door de SDE subsidie gestuurde 4 richtingen stranden. Zouden we niet beter minder massaal voor hetzelfde kunnen kiezen om achteraf spijt over ruimtelijke verrommeling te voorkomen?

Ambities en voorstellen energie:

- Mestvergisting wordt als belangrijke duurzame energiebron gezien. Het is aan de gemeente om hiervoor ruimte te bieden en geen strengere regelgeving te hanteren dan de provinciale regelgeving, die hiertoe ontwikkeld wordt.
- Alle geschikte daken van bedrijfsgebouwen zijn voorzien van zonnepanelen alvorens deze toe te staan op de grond;
- Staan/licgen er ook zonnepanelen langs geluidswallen, op alle geschikte openbare gebouwen en op alle geschikte daken van gebouwen op industrieterreinen?;
- Houdt goede landbouwgrond vrij van zonnepanelen;
- Het merendeel van de agrarische bedrijven voorziet zichzelf van energie door te besparen en energieneutraal te produceren. Daarbij biedt de gemeente ruimte om energie op te wekken met de nodige (in de toekomst beschikbare) techniek;.
- Zuinig energie gebruik is onder alle boeren en tuinders gemeengoed geworden.

4 Arbeid, personeel en huisvesting

De zorg om het beschikbaar hebben van voldoende en gekwalificeerd personeel neemt toe in de gehele agrarische sector, maar vooral in de tuinbouw. De huisvesting van arbeidsmigranten blijft aandacht vragen. We vinden het belangrijk dat er kwalitatief goede huisvesting is. LTO Nederland heeft daarom het keurmerk Agrarisch Keurmerk Flexwonen voor betere huisvesting van seizoenarbeiders ontwikkeld¹. Er moet voldoende aanbod van betaalbare passende huisvesting zijn.

Ambities en voorstellen:

- Wij vinden dat er verschillende typen huisvesting aangeboden moet kunnen worden, afhankelijk van de behoefte van de seizoenarbeider en locatie. We denken hierbij aan huisvesting op de bedrijfslocatie, agrarische bedrijfswoningen en woningen in de dorpskernen. Dit moet de gemeente faciliteren in haar beleid.
- Het is voor veel bedrijven van belang dat de huisvesting op een bedrijfslocatie niet alleen beschikbaar is voor arbeidsmigranten die er werken. Dit gezien het feit dat de medewerkers in sommige gevallen op meerdere bedrijfslocaties van het betreffende bedrijf ingezet worden. Gemeente moet dit faciliteren in beleid en samenwerken met buurgemeenten om de huisvesting op deze manier goed te kunnen centraliseren en organiseren.

---

¹ Meer weten over het keurmerk Agrarisch Keurmerk Flexwonen? Zie: <https://werkgeverslijn.nl/flexwonen/>